

*Ситковецька І.В.**

ТУРЕЦЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ: ЧЕРГОВА КРИЗА НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

Одним із найгостріших вузлів протистояння на Близькому Сході з 2009 року залишається турецько-ізраїльський конфлікт, новий виток якого розгорнувся у вересні цього року. 7 вересня 2011 року пролунала офіційна заява міністра закордонних справ Туреччини щодо посилення військової присутності турецького ВМФ у Східному Середземномор'ї. Це рішення має на меті виконання 2 стратегічних завдань:

- Перешкоджання спільним геологорозвідувальним роботам Республіки Кіпр та Ізраїлю у шельфі острова Кіпр без залучення невизнаної Турецької Республіки Північного Кіпру;
- Супровід гуманітарних вантажів у Сектор Гази та за необхідності надання їм військової підтримки для прориву блокади ізраїльських ВМС [2].

Однак за офіційною риторикою криється ряд чинників, які спонукають обидві сторони на саме таку поведінку.

Насамперед це двоїста позиція Європейського Союзу з приводу інтеграції Туреччини, що полягає у свідомому затягуванні переговорного процесу. Головним каменем спотикання і досі залишається питання Кіпру, невирішене на провальних переговорах 2008 року. На додаток було домовлено, що у 2012 році саме Республіка Кіпр буде головуєти у ЄС, у відповідь на що Туреччина заявила про замороження стосунків із ЄС в разі втілення в життя цих планів [7]. Такі ультиматуми та зовнішньополітичний курс Туреччини в цілому є формою тиску на ЄС з метою пришвидшення набуття повноправного членства [4].

Результатом зволікання ЄС та різких заяв з обох сторін бачимо стрімке падіння кількості прихильників євроінтеграції в країні до 5%, у той час як число її противників постійно зростає, досягаючи за деякими даними третини населення [7]. Така ситуація мимовільно ставить країну перед вибором європейського чи азійського вектору розвитку, на що не може не звертати уваги євроспільнота, адже за оцінками деяких експертів Туреччина до 2050 р. стане другою економікою Європи з населенням 130 млн. та щорічним його приростом у 5-10% [1].

Аналогічну за своєю суттю політику демонструють і Сполучені Штати та НАТО. З одного боку саме США були творцем та основним протектором ізраїльсько-турецького союзу. Але після початку іракської кампанії, в якій Туреччина не підтримала Сполучені Штати, між країнами почали наростати серйозні суперечності у курдському питанні, які існують і донині. Наразі місце Туреччини у зовнішньополітичній орбіті Сполучених Штатів змінилося порівняно із періодом холодної війни, коли саме Туреччина розглядалася як стратегічний партнер для протистояння СРСР [1]. Очевидно, що загострення стосунків із членами Альянсу та безпосередньо зі США не в інтересах Туреччини, але разом із

* студентка 2 курсу спеціальності «міжнародні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Капітоненко М. Г.

тим у світлі останніх подій додаткові труднощі може викликати втілення досягнутої напередодні домовленості про розгортання на південному сході країни системи ПРО.

Таку активацію зовнішньої політики Туреччини можна пояснити зокрема прагненням до встановлення регіонального лідерства та поширення впливу на країни Магрибу після значного їх послаблення внаслідок арабських революцій початку цього року. Фактично арабський світ залишився без харизматичного лідера, роль якого вдало відіграє демократична та помірно ісламська Туреччина, декларуючи наміри стати «рольовою моделлю» для не зовсім стабільних постреволюційних держав.

Водночас ці країни з неприхованою радістю сприймають антиізраїльську, а після односторонньої підтримки Сполученими Штатами Ізраїлю у палестинському питанні і антиамериканську налаштованість Туреччини, про що яскраво свідчить недавній візит Прем'єр-міністра Туреччини Реджепа Таїпа Ердогана у Єгипет, Туніс та Лівію [6].

Природно у цей конфлікт втягнуто і чимало третіх країн-сусідів Ізраїлю та Туреччини. Зокрема, Греція традиційно підтримує Ізраїль, а також має і досі не врегульовані кордони із Туреччиною на Егейських островах. Не додає грекам оптимізму і переозброєння та передислокація турецького флоту з Чорного в Егейське море, а також гучна заява президента країни Абдули Гюля про намір отримати у XXI столітті власні авіаносці.

У досить складну ситуацію потрапила влада Азербайджану, яка традиційно має дружні стосунки із Туреччиною і сильні економічні зв'язки з Ізраїлем. Сьогодні це фактично єдина країна, яка зберігає однаково гарні стосунки з обома сторонами конфлікту, попри погрози Ізраїлю вслід за США визнати геноцид вірмен 1915-1923 років. Окрім культурної спільності, із Туреччиною Азербайджан єднає також підтримка, надана турками у питанні нагірно-карабаського конфлікту, що на думку турецьких політиків накладає на Азербайджан аналогічні зобов'язання у конфлікті з Ізраїлем. Водночас сумнівним видається перегляд зовнішньополітичної стратегії Азербайджану на користь будь-якої сторони, оскільки останніми роками Ізраїль став головним інвестором, військовим партнером та імпортером енергоносіїв [5]. Тому саме Азербайджан розглядається Сполученими Штатами як потенційний посередник у вирішенні конфлікту.

Допоки не зовсім зрозумілою залишається роль Ірану у протистоянні, адже з одного боку ісламська солідарність, підтримка Палестини та ненависть до Ізраїлю створюють гарний ґрунт для двосторонніх відносин. З іншого – нещодавній запуск Бушерської АЕС свідчить про імовірність створення Іраном атомної зброї, що дозволяє їм будувати відносини в першу чергу із сусідами з позиції сили [4]. Так, 5 жовтня президент Ірану заявив, що розгортання протиракетної системи, направленої в тому числі проти Ірану на території Туреччини, свідчить про захист нею «сіоністського режиму Ізраїлю» [3]. Це в свою чергу ставить під питання досягнення компромісу між двома країнами, що мають на меті здобуття лідерства у регіоні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вагабов Т., Полтораков О. «Турецький гамбіт»: втрати на Заході – виграші на Сході? [Електронний ресурс] / Т. Вагабов., О. Полтораков. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=544>
2. Грабовський С. Завтра була війна? [Електронний ресурс] / С. Грабовський. – Режим доступу: <http://www.ut.net.ua/World/31141>
3. Іран критикує Турцію за захист Ізраїля [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://cursorinfo.co.il/news/novosti/2011/10/10/jazairi/>

4. Каспрук В. Туреччина — Ізраїль: від стратегічного партнерства до протистояння [Електронний ресурс] / В. Каспрук. – Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/turechchina__izrayil_vid_strategichnogo_partnerstva_do_protistoya_nnya-87978.html
5. Таривердиева Э. Отношения Турции и Израиля – Азербайджан крайний? [Електронний ресурс] / Э. Таривердиева. – Режим доступу: <http://journal-neo.com/?q=ru/node/9319>
6. Туреччина може стати лідером Арабського світу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tyzhden.ua/News/30696>
7. Турки все менше хочуть до ЄС [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ut.net.ua/News/31052>